Курт ВОННЕГУТ

ГАРРІСОН БЕРДЖЕРОН

Ішов 2081 рік, і людство, нарешті, досягло цілковитої рівності. Воно не було рівним тільки перед Богом і законом, але в усьому іншому панувала цілковита рівність. Усі були абсолютно однакові. Всі виглядали однаково. Усі геть були однаково сильні й спритні. Здібності, можливості й бажання були уніфіковані. Відповідно до 211-го, 212-го й 213-го додатків до конституції Сполучених Штатів Америки, а також завдячуючи неухильній пильності агентів Генерального Нівелятора.

І все ж деякі аспекти життя ще залишилися невдосконаленими. Наприклад березень, як і колись, паморочив голови, збивав людей із пуття, хоча пори року вже давно були знівельовані. І саме цього млосного місяця служба Нівелятора забрала чотирнадцятилітнього Гаррісона, сина Джорджа та Гейзл Берджеронів.

Це, звісна річ, було трагедією, та Джордж і Гейзл не дуже-то й побивалися. Гейзл була бездоганним взірцем всезагального розумового рівня, а це означало, що вона просто ніколи не мислила, за винятком поодиноких моментів. Щодо Джорджа, чий розумовий рівень перевищував загальні норми, то він носив вмонтований у вухо мініатюрний психорадіонівелятор. Закон зобов'язував уживати його постійно. Він був настроєний на хвилю державної радіостанції. З інтервалом приблизно у двадцять секунд станція надсилала сигнали, щоб такі розумники, як Джордж, не порушували загальну рівність.

Джордж і Гейзл дивилися телевізор. Під очима у Гейзл ще не висохли сльозинки, однак вона вже б не змогла пригадати, через що плакала хвилину тому.

По телевізору показували балет. У голові Джорджа пролунав зумер — думки його панічно розбіглися, мов мишенята, зачувши котяче нявкотіння.

— Це чудо, як вони там вибрикують, еге? — сказала Гейзл.

— Га? — буркнув Джордж.

— Чудовий балет, еге? — сказала Гейзл.

— М-м-м, — згодився Джордж.

У голові в нього визрівали блюзнірські ідеї. Не такі вже й гарні ці балерини, не кращі за будь-яких інших. Зовсім тотожні в своїх залізних шарнірах, з ранцями, наповненими свинцевим шротом. Лице кожної ховалося за машкарою — щоб ніхто, споглядаючи їхні вільні витончені рухи і гарненькі личка, не відчув того, що відчуває кіт, скуштувіавши валер'янки. Джордж побавився собі думкою, що танцюристів, може, й не слід нівелювати, проте він не встиг зайти далеко думкою — зумер в його психорадіонівеляторі розпорошив оці розумові зусилля.

Джордж тіпнувся. Тіпнулися й дві балерини, а шість інших спокійнісінько продовжували танцювати. Оскільки Гейзл не потребувала власного психорадіонівелятора — їй цікаво було взнати, на що був схожий останній сигнал.

— Так, немов бемкнули у молочну пляшку, — відповів Джордж.

— Думаю: це справді чудово — слухати різні там сигнали, — замріяно сказала Гейзл.

— М-м-м, — відповів Джордж.

— Була б я Генеральною Нівеляторшею, знаєш, що б я зробила? — сказала Гейзл.

Гейзл таки добряче була схожа на Генерального Нівелятора — жінку на ймення Діана Мунглемперс.

— Якби я була Діаною Мунглемперс, — провадила своє Гейзл, — щонеділі я б передавала дзвони — тільки дзвони...

— Я зміг би мислити тоді — якщо б увесь час дзвонили, — зітхнув Джордж.

— Ну, можна було б зробити їх дуже сильними, — відповіла Гейзл. — Я так думаю, що з мене вийшов би справді чудовий Нівелятор.

— Не кращий і не гірший за інших, як велить норма, — зауважив Джордж.

— Хто ж краще за мене знає, що воно таке — норма, — сказала Гейзл.

— Ще б пак, — промимрив Джордж. Саме тут у нього в голові ворухнулася непевна думка про свого наднормального сина, який сидить у в'язниці, про Гаррісона. Але тут двадцятиоднозалпова канонада поклала цьому край.

— Любий, — сказала Гейзл, — це було жахливо?

Це було так жахливо, що Джордж стрепенувся і сполотнів — сльозинки з'явилися в кутиках зчервонілих очей.

Дві балерини зомліли й попадали б на підлогу, та залізні шарніри, немов підпори, врятували їх од того.

— Ти геть побілів, — сказала Гейзл, — може, ляжеш на канапу — тобі, любий, на подушках було б таки легше з отим нівеляторним ранцем.

Вона мала на увазі сорок сім фунтів пташиного шроту в брезентовій сумці, що застібалася на шиї Джорджа висячим замком.

— Іди відпочинь трішки від свого ранця, мене не обходить, що якийсь час ми будемо нарівні між собою.

Джордж лапнув свого ранця.

— Я й забув про нього. Я його більше відчуваю. Це вже — частка мого я...

— Ти останнім часом такий зморений, постарів наче, — говорила Гейзл. — Може б, ми проколупали маленьку дірочку в денці та й одсипали трохи отих свинцевих кульок? Лише дрібочку...

— Два роки ув'язнення плюс дві тисячі доларів за кожну кульку, — одрубав Джордж. — Не сказав би, що це вдалий гендель.

— Можна ж їх одсипати, коли ти вдома, не на праці? Я кажу: нікому ж не буде від того гірше. Одсипав і квит.

— Якщо я так зроблю — тоді інші люди вчинять так само і досить швидко ми знову повернемося до тих часів, ганебного нашого минулого, споконвічного "хто кого"... Тобі б цього не хотілося, правда?

— Я ненавиджу це минуле, — сказала Гейзл.

— От бач, — провадив далі Джордж. — Якщо люди перестануть поважати закон, як ти гадаєш: що станеться із суспільством?

Якби Гейзл і не відповіла на те питання — Джордж однак би ніколи до нього не повернувся — голова його мало не луснула од істеричного виття сирени.

— Якщо кожен почне покладатися лише на себе — загине геть усе, — сказала Гейзл.

— Що загине? — отетеріло перепитав Джордж.

— Суспільство... — нерішуче промимрила Гейзл. — Ми ж про нього говорили?

— Хто його зна, — вимовив Джордж.

Терміновий випуск останніх новин перервав телевізійну програму. Спершу не було ясно, у чім полягає сенсація, бо диктор (такий, як і усі інші диктори) од надзвичайного хвилювання почав затинатися, десь із півхвилини він мужньо намагався вимовити: "Леді та джентльмени..." Але ці героїчні зусилля не дали результату, і він, немов смертельно поранений прапороносець, передав сенсаційний бюлетень одній балерині, наче стяг.

— От молодець, — сказала Гейзл. — Він так прагнув, так прагнув — а це — велике діло, він прагнув зробити все, що міг, із того, чим наділив його Господь... На нього чекає добре підвищення — за те, що він так напружився.

— Леді та джентльмени, — прочитала балерина. Вона, певно, була невимовно гарною, бо нівеляторна машкара жахала потворністю, у око кидалося, що вона значно пластичніша й досконаліша за усіх інших балерин, а її ранець-нівелятор такий здоровецький, що годився б на дебелого дев'яностокілограмового дядька.

Вона одразу перепросила за свій голос — бо він був найнесправедливішим голосом, який будь-коли належав жінці. Її голос — чарівливий, ясний, безмежно мелодійний.

— Пробачте, — сказала вона й почала читати цілком індиферентно: — "Гаррісон Берджерон, чотирнадцять років, щойно утік із в'язниці, де сидів запідозрений у намірах скинути уряд. Геній, атлет, антинівеляціоніст-підпільник він вважається надзвичайно небезпечним злочинцем".

Поліційна фотокартка Гаррісона Берджерона з'явилася на екрані догори ногами, потім боком, потім знову догори ногами і, зрештою, оператор, подолавши хвилювання, показав її як слід. Фото зображало Гаррісона на повен зріст на тлі градуйованої у футах та дюймах шкали. Це був монстр у сім футів заввишки, з голови до п'ят обвішаний металоконструкціями. Ще не вродився такий, хто носив би важчого нівелятора: замість капсули психорадіонівелятора на ньому була пара гігантських навушників і окуляри із товстелезними рифленими лінзами. Такі окуляри не лише робили його напівсліпим, але й зумовлювали шалені напади мігрені. Тіло його цілком ховалося за купою металевого брухту. Фізичні нівелятори такого типу приписувалися дужим чоловікам і дехто з них носив таку ношу по-військовому хвацько, а от Гаррісон скидався на гору іржавого залізяччя на пункті прийому металобрухту від населення. У своєму життєвому марафоні Гаррісон тягав на собі тягар у триста фунтів, а щоб надати його образові довершеності, служба Генерального Нівелятора зобов'язала хлопця постійно носити на носі яскраво-червону гумову кульку, голити брови та фарбувати деякі з його порцелянових рівнесеньких зубів у чорний колір...

— Якщо ви побачите де-небудь цього хлопця, — читала далі балерина, — самі знаєте, що слід робити у такому випадку.

Раптом почувся верескливий скрип дверей, які за кадром хтось видирав із м'ясом. Пролунав загальний зойк і лемент. Фотокартка Гаррісона Берджерона на екрані застрибала, неначе затанцювала у

ритмі землетрусу. Джордж Берджерон одразу розпізнав цей землетрус, — він мав усі підстави для цього — не раз і не два його власний будинок здвигався у такому ж катастрофічному ритмі!

— Боже милий, — скрикнув Джордж, — та це ж наш Гаррісон!

Скрегіт автомобільної катастрофи відразу стер цей здогад із пам'яті Берджерона. А коли Джордж спромігся, нарешті, розплющити очі — фотографії його сина на екрані вже не було. Живий, повнокровний Гаррісон заповнював собою увесь екран. Брязнувши ланцюгами, велетенський і блазенський, Гаррісон стояв посеред студії. Він ще й досі тримав мідну ручку од зірваних із корінням студійних дверей. Балерини, техслужба, музики та диктори товклися позаду нього, упавши навколішки і очікували на неминучу загибель...

— Я — імператор! — проголосив Гаррісон. — Ви чуєте?! Я — імператор! Усі ви мусите коритися мені!

Він тупнув ногою, і студія знову затряслася.

— Навіть коли я стою тут, — продовжував він, — спотворений, знесилений, закутий, навіть і тоді я — найвеличніший державець із усіх, хто будь-коли правив оцим світом! А тепер дивіться усі, зараз я стану тим, ким мені належить бути!

Гаррісон роздер, наче мокрий цигарковий папір, реміння, котре здатне було витримати на розрив п'ять тисяч фунтів, — і скинув попруги свого нівелятора — залізно-ремінна конструкція гупнула об діл. Гаррісон просунув великі пальці у петлі висячого замка, який утримував наголівний нівелятор — штиби замка луснули, наче з картоплиння. Гаррісон розтрощив об стіну свої навушники й окуляри. Він зірвав свій гумовий ніс — і явився юнаком, здатним викликати святобливий захват у самого Тора — бога-громовержця.

— А тепер я виберу собі імператрицю, — промовив він, озираючи натовп, — перша ж дівчина, котра наважиться встати з колін, претендуватиме на мій трон і на звання моєї дружини!

Минула хвилина. І потім одна з балерин звелася на ноги, тріпочучи, наче вербичка. Гаррісон висмикнув психорадіонівелятор із її вуха, з дивовижною делікатністю звільнив її од фізичних нівеляторів. А потім скинув машкару з її лиця. Вона виявилася безмежно чарівливою.

— А тепер, — оголосив Гаррісон, — ми покажемо людям, що означає слово "танцювати". Музика! — наказав він.

Оркестранти знову посідали за свої пульти, й Гаррісон їх усіх позвільняв од нівеляторів.

— Грайте якнайкраще, — звелів він, — і я пороблю із вас баронів, герцогів та графів!

Заграла музика. Спочатку вона була цілком звичною — мізерною, фальшивою, убогою. Та Гаррісон повихоплював двох музик із їхніх сідал, і, розмахуючи ними, неначе диригентськими паличками, сам насвистів оркестрові ту мелодію, яку хотів чути. Тоді посадив їх на місця.

Музика заграла знову і значно краще. Гаррісон і його імператриця хвилину прислухалися до неї, слухали зачудовано, так, немов настроювали биття своїх сердець у лад мелодії.

Потім звелися навшпиньки. Гаррісон поклав свої могутні долоні на тонкий дівочий стан, і їй здалося, що вона — невагома.

І раптом феєрверк радості й гармонії підхопив їх і переніс у надзоряні світи... Вони порушували не тільки закони правопорядку, але також і закони гравітації й руху фізичних тіл. Вони запаморочливо кружляли, крутилися, вирували, звивалися, зринали, оберталися та

іскрилися. Вони вистрибували, наче олені у місячнім сяйві. Стеля студії була за тридцять футів од підлоги, і кожен стрибок підносив їх аж до неї. Усвідомлювалося їхнє прагнення торкнутися і її поцілунком. Вони поцілували її... Долаючи земне тяжіння своїм коханням, незайманістю почуттів, вони позавмирали під самісінькою стелею і довго, довго-довго цілувалися...

Саме тоді жінка на ймення Діана Мунглемперс — Генеральний Нівелятор США, з'явилася на порозі студії з двоствольною рушницею шістнадцятого калібру. Вона вистрілила двічі — імператор та імператриця померли раніше, ніж упали додолу. Діана Мунглемперс знову звела рушницю. Тепер, націляючись у музикантів. Вона оголосила, що ті мають десять секунд, щоб начепити свої нівелятори.

Саме тоді кінескоп телевізора Берджеронів перегорів. Гейзл обернулася до свого чоловіка спитати про причину. Але Джордж вийшов на кухню за пивом.

Джордж приніс пиво і почекав трохи, доки черговий сигнал психорадіонівелятора не струсонув його.

А потім він знову сів.

— Ох, — сказала вона.

А він спитав:

— Що таке?

— Я... вже забула, — сказала вона. — Щось таке сумне по телевізору...

— А що саме?

— У мене в голові все перекрутилося...

— Забудь про сумне, — порадив Джордж.

— Я завжди так і роблю... — мовила Гейзл.

— Розумниця моя маленька, — сказав Джордж і затремтів. Тому, що в голові йому без упину бухала рушниця.

— Любий... Щось мене нудить...

© ВСЕСВІТ. — 1995. — № 3-4.

© ЛЕНЬ Наталя, ЖОЛДАК Богдан, переклад з англійської, 1995.